

KOMPARACE VÝVOJE NEZAMĚSTNANOSTI V ČESKÉ REPUBLICE A NA SLOVENSKU

Liběna Černohorská

Ústav ekonomie, Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní

Abstrakt

This article deals with a comparison of a trend of unemployment together with factors, which caused different trend of unemployment in Czech Republic and in Slovakia. The state policy of unemployment is executed in this two countries. Since 2004 are implemented new tools of the active policy of unemployment, which serve to decrease unemployment and deepen cooperation with the job applicants.

Key words: unemployment, unemployment benefit, state policy of unemployment, active policy of unemployment, unresponsive policy of unemployment

1 Úvod

Nezaměstnanost¹, to je celosvětový politický a ekonomický fenomén. Je jedním z nejdůležitějších makroekonomických ukazatelů, jeden z indikátorů výkonnosti dané země. Také strašákem i trumfem všech politiků, pro statistiky jedním z témat jejich práce.

Ještě v roce 1989 v České republice i Slovenské republice neexistoval trh práce a nezaměstnanost byla uměle udržována na nulové úrovni. Centrálně plánovaná ekonomika uměle vytvářela a udržovala pracovní místa. Od roku 1989 však česká i slovenská společnost prošla podstatnými změnami. Do ekonomiky se prosadily tržní rysy, výrazně se změnily vlastnické vztahy, zvýšily se rozdíly mezi lidmi a společenskými skupinami. Stejně tak se změnil trh práce, kde se střetává nabídka s poptávkou po práci a projevem nerovnováhy na tomto trhu je nezaměstnanost.

Cílem článku je provést analýzu vývoje nezaměstnanosti v České republice a Slovenské republice a zároveň provést komparaci vývoje nezaměstnanosti, politik zaměstnanosti a stanovit faktory, které vedly k odlišnému trendu vývoje nezaměstnanosti v těchto zemích.

2 Analýza vývoje nezaměstnanosti v České republice a Slovenské republice

2.1 Vývoj nezaměstnanosti v České republice

Po zahájení ekonomických reforem na počátku 90. let bylo propuštěno 43 500 pracovníků. Za nejvýznamnější změny, v té době, lze považovat:

- změna ekonomických i politických poměrů,

¹ Určení míry nezaměstnanosti je konstruováno podle metodiky Eurostatu vypracované na základě doporučení Mezinárodní organizace práce. Výběrové šetření pracovních sil (VŠPS) se provádí kontinuálně v náhodně vybraném vzorku domácností a je zaměřené na zjišťování ekonomického postavení obyvatelstva na území celé republiky. Obecná míra nezaměstnanosti vyjadřuje podíl počtu nezaměstnaných na celkové pracovní síle (v procentech), kde číselník i jmenovatel jsou ukazatele konstruované podle mezinárodních definic a doporučení aplikovaných ve VŠPS. Obdobně se míra nezaměstnanosti určuje i v ostatních státech Evropské unie, čímž je zajištěno možné srovnávání zjištěných údajů.

- pokles celkové produkce,
- růst cen,
- změny v odvětvové struktuře zaměstnanosti, možnost předčasného odchodu do důchodu,
- snížení stavu armády,
- zkrácení vojenské služby,
- lednová amnestie v roce 1990.

K největšímu poklesu zaměstnanosti došlo v roce 1991. Zvyšoval se počet registrovaných uchazečů o práci. Během roku vzrostl o 40 % měsíčně. Bylo to zároveň období, kdy došlo i k výraznému poklesu produkce. V roce 1992 došlo k poklesu míry nezaměstnanosti na 2,57 %, ale v letech 1993 – 1995 opět vzrostla a pohybovala se okolo 3 %.

Rok 1996 byl posledním rokem, kdy se míra nezaměstnanosti pohybovala okolo zmíněných 3 %, následující roky vykazovala převážně vzrůstající tendenci.

Tab. 1: Ekonomická aktivita obyvatelstva ČR

	1993	1996	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ekonomická aktivita (%)	61,4	61,2	61,0	60,4	60,0	59,7	59,4	59,2	59,1
Míra nezaměstnanosti (%)	3,5	3,5	9,4	8,8	8,9	9,8	9,9	9,8	9,4

Pramen: www.czso.cz

Pozn.: V roce 2005 jsou uvedeny údaje za 1. čtvrtletí.

Z tabulky č.1 je patrné, že zatímco ekonomická aktivita obyvatelstva za období let 1993 – 2002 se pohybovala v průměru okolo 60,6 %, míra nezaměstnanosti vzrostla v roce 2002 oproti roku 1993 o 6,3 %.

V roce 1996 se výrazně změnilo odvětví činnosti pracujících osob. Hlavním úsekem činností byly služby, ve kterých pracovalo 52% všech pracujících. Trh byl ovlivněn stoupající nabídkou zahraničních pracovníků. V roce 1997 činil 53 % všech pracujících.

V letech 1998 a 1999 došlo k dalšímu nárůstu nezaměstnanosti. K 31. 12. 1999 byla v ČR nezaměstnanost 9,4 %, což představovalo 487,6 tisíc nezaměstnaných. Na tento počet nezaměstnaných připadalo pouze 35,1 tisíc volných pracovních míst. Každý jedenáctý pracovník byl bez práce.

V roce 2000 míra nezaměstnanosti mírně poklesla, ale v mezinárodním srovnání zůstala stále příliš vysoká. Snižuje se vlivem stárnutí obyvatelstva. Růst počtu nezaměstnaných se během roku zastavil, koncem roku dokonce poklesl. V roce 2001 ve druhé polovině stagnoval. Relativně vysoká kvalifikace pracovní síly je jednou z příčin zájmu zahraničních investorů o investování v České republice. V polovině roku 2001 mělo z celkového počtu zaměstnaných 13,0 % plné vysokoškolské vzdělání, 35,7 % středoškolské s maturitou, 42,5 % střední odborné a jen 8,7 % základní vzdělání.

V roce 2002 se ovšem míra nezaměstnanosti přiblížila 10 % a stává se velkým problémem české ekonomiky. V tomto roce vzrostl počet zaměstnaných osob v průmyslu (necelá třetina pracujících), ve školství, v obchodě, v pohostinství a ubytování, v dopravě a telekomunikacích, ve službách pro podniky. Poklesl ve veřejné správě a v ostatních veřejných a sociálních službách. Také v zemědělství je v současné době zaměstnáno jen 3,9 % pracujících a tento trend bude pravděpodobně pokračovat i v následujících letech. [1]

V roce 2003 dosáhla míra nezaměstnanosti 9,9 %, což znamená, že z ekonomicky aktivních se každý desátý uchází o práci na úřadu práce. K 31. 12. 2003 dosáhla míra nezaměstnanosti nejvyšší hodnoty 10,3 %.

V březnu 2005 pokračoval pokles nezaměstnanosti. K 31. 3. 2005 činila míra registrované nezaměstnanosti 9,4 %, což je o 0,2 % méně než v únoru 2005 (březen 2004 - 9,5 %). Ve srovnání se stejným obdobím roku 2004 je celkový počet uchazečů o zaměstnání nižší o 19 366.

2.2 Vývoj nezaměstnanosti ve Slovenské republice

Vývoj nezaměstnanosti v Slovenské republice má odlišný průběh než v České republice a nezaměstnanost je zde velkým sociálním i ekonomickým problémem.

Situace na trhu práce je charakterizovaná poklesem zaměstnanosti, narůstáním regionálních rozdílů v míře evidované nezaměstnanosti, růstu podílu dlouhodobé nezaměstnanosti a také vysokým podílem mladých lidí bez práce. Narůstání nezaměstnanosti bylo průvodním jevem procesu transformace slovenské ekonomiky po roce 1989. Prudký nárůst nezaměstnanosti se poprvé projevil v roce 1991. Dosáhl úrovně 11,8 %. V průběhu let 1994 a 1995 nezaměstnanost klesala, přičemž byl zaznamenán mírný nárůst zaměstnanosti.

Tab. 2: Míra nezaměstnanosti v SR

	1993	1996	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Míra nezaměstnanosti (%)	12,7	11,3	16,2	18,6	19,2	18,5	17,4	18,1

Zdroj: www.statistics.sk

Po roce 1993 byl v podnikové sféře dosahován růst produktivity snižováním zaměstnanosti. Pro zvýšenou nabídku pracovní síly na trhu práce nebyla vytvořena dostatečná poptávka. Svědčí o tom i nedostatek volných pracovních míst.

Vývoj po roce 1998 se rapidně zhoršil. V roce 2001 se míra nezaměstnanosti vzrostla téměř na 20 %. Oproti roku 1998 to znamenalo nárůst téměř o 7 %. Tak velký počet nezaměstnaných přináší sebou mnoho problémů. Rozmohla se nelegální práce. Odhaduje se až 200 tisíc lidí pracujících na černo. Zvýšil se počet dlouhodobě nezaměstnaných. Jejich podíl na celkovém počtu nezaměstnaných v roce 2001 dosáhl 50 %.

Rok 2000 lze považovat za rok mírného růstu výkonnosti hospodářství. Avšak z hlediska zaměstnanosti to byl rok nesmírně těžký. V roce 2000 došlo na trhu práce ke změnám. Byl novelizován zákon o zaměstnanosti, což mělo za následek zpřísnění některých podmínek týkajících se vhodnosti nabízeného zaměstnání, možnosti pobírání podpory v nezaměstnanosti a snížila se maximální výška a doba pobírání podpory v nezaměstnanosti.

Novela zákona o zaměstnanosti umožnila vytvářet pracovní místa pro dlouhodobě nezaměstnané prostřednictvím veřejně prospěšných prací na základě účelové dotace ze státního rozpočtu. Nadále pokračoval pokles nabídky po pracovní síle. Průměrný počet nezaměstnaných za celou republiku dosáhl 517 925 osob, což je v porovnání s rokem 1999 o 32 723 osob více.

V roce 2000 v hospodářství SR v průměru pracovalo 2 101 700 osob. Zaměstnanost vzrostla jen v terciárním sektoru a to jen o 2,1 %.

Pro vývoj na trhu práce v roce 2001 byl typický současný růst zaměstnanosti i nezaměstnanosti. Tento zdánlivý paradox byl vyvolaný velkým nárůstem počtu pracovních

sil na trhu práce. V roce 2001 byl v SR zaznamenán nejvyšší počet nezaměstnaných (508 000 lidí).

Situace v roce 2002 byla už značně odlišná. Zaměstnanost se zvýšila jen nepatrně (o 0,2 %), díky změně ve vývoji počtu pracovních sil nastal pokles míry nezaměstnanosti.

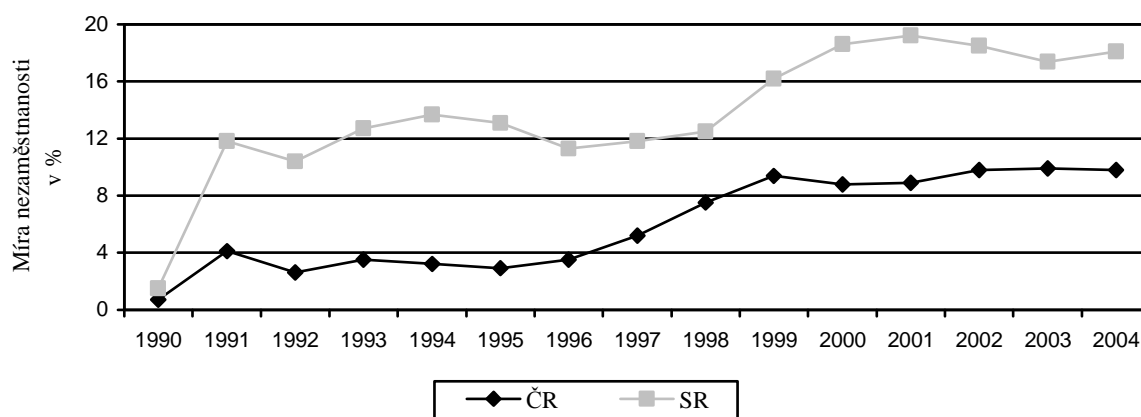
Přestože míra nezaměstnanosti v průběhu roku meziročně klesla z 19,2 % (rok 2001) na 18,5 % (rok 2002), tak i nadále narůstal počet dlouhodobě nezaměstnaných (za první tři čtvrtletí meziročně stoupl počet osob nezaměstnaných déle než dva roky o 13,3 %). [3]

V roce 2003 bylo evidováno 450 tisíc uchazečů o zaměstnání. Míra nezaměstnanosti meziročně klesla o 1,1 %.

Po dvouletém snižování míry nezaměstnanosti dochází v roce 2004 k opětovnému nárůstu. Počet nezaměstnaných se v porovnání s rokem 2003 zvýšil o 4,7 % na 480,7 tisíc osob. Míra nezaměstnanosti se v průměru za rok zvýšila o 0,7 % na 18,1 %.

2.3 Komparace nezaměstnanosti České republiky a Slovenské republiky

Stejně jako v dalších transformujících se ekonomikách byla nezaměstnanost v Československu mezi lety 1948 až 1990 neznámým jevem. Formování trhu práce je bezprostředně spjato se zahájením procesu přechodu od socialistického plánového systému řízení ekonomiky k ekonomice tržní. Po zahájení reformy se situace na trhu práce v České republice, Slovenské republice a ve všech zemích centrálně plánované ekonomiky radikálně změnila. Začal fungovat trh práce, opustilo se od umělého udržování zaměstnanosti. Neefektivní a neperspektivní podniky stagnovaly, reorganizovaly se, některé zanikaly. V průběhu procesu privatizace nastupovaly do mnoha podniků zahraniční firmy, které propouštěly přebytečné zaměstnance, jako důsledek přezaměstnanosti.

Obr.1: Nezaměstnanost v ČR a SR v letech 1990 – 2004

Pramen: www.statistics.sk, www.czso.cz

Česká republika představuje transformaci s nízkou nezaměstnaností, zatímco Slovensko připomíná vysokou mírou nezaměstnanosti ostatní transformující se ekonomiky. Nezaměstnanost se v obou republikách objevila na počátku roku 1990 s mírou 0,7 %, resp. 1,5 %. Během roku 1991 se však míry výrazně zvýšily a míra nezaměstnanosti v ČR byla čtyřikrát vyšší (4,1 %) a na Slovensku jedenáctkrát vyšší (11,7 %). Během roku 1992 míry nezaměstnanosti v obou republikách trvale klesaly až na 2,6 %, resp. 10,4 %. V roce 1993 míry nezaměstnanosti opět vzrostly. V letech 1994 a 1995 klesla nezaměstnanost v ČR pod

hranici 3 %. Na Slovensku pokračoval nárůst míry nezaměstnanosti, která přesáhla hranici 13 %. Od roku 1996 míry nezaměstnanosti v obou zemích opět rostly, rovnoměrnějším a větším tempem ve Slovenské republice. [6]

ČR evidovala v roce 1999 míru nezaměstnanosti 9,4 %. V následujících dvou letech došlo ke snížení nezaměstnanosti pod hranici 9 %, avšak od roku 2002 se míra nezaměstnanosti pohybuje nad hranicí 9,5 %. V SR míra nezaměstnanosti v období let 1999 – 2001 kulminovala. Důvody nárůstu míry nezaměstnanosti v tomto období se měnily. Zatímco v roce 1999 šlo převážně o pokles počtu pracujících (propouštění), v letech 2000 a 2001 byla zvýšená míra nezaměstnanosti způsobená především nárůstem počtu pracovních sil. Od roku 2002 se míra nezaměstnanosti v SR pohybuje pod hranicí 18,5 %. Koncem roku 2004 bylo v ČR a SR milion nezaměstnaných (550 tis. v ČR a 450 tis. v SR).

Mezi oběma republikami existovaly v období let 1993 až 2004 v míře nezaměstnanosti významné rozdíly. Míry nezaměstnanosti na Slovensku byly ve sledovaném období vyšší a dále pak také vykazovaly rychlejší růst než v České republice.

Tento jev byl způsoben především těmito třemi základními faktory: [5]

1. *Česká republika v tomto období zaznamenala mnohem rychlejší nárůst sektoru drobného a středního podnikání než Slovenská republika.* Tento sektor byl poměrně silný v oblasti pracovních sil a byl schopen absorbovat mnoho neumístěných pracovních sil.
2. *Relativně značnými rozdíly ve struktuře průmyslového sektoru obou zmiňovaných republik.* Slovenský průmysl byl silně koncentrován do zbrojních odvětví, zatímco český průmysl byl více diverzifikován. Proto byl také slovenský průmyslový sektor (a tedy celé Slovensko) zranitelnější v poptávce po práci. Vzhledem k tomu, že zaměstnanost v okrese byla mnohdy závislá na jediném průmyslovém odvětví či jediném průmyslovém podniku, byla nezaměstnanost v těchto okresech silně ovlivněna změnami v poptávce po zboží a službách produkovaných tímto odvětvím či podnikem.
3. *Zeměpisná poloha obou zemí.* Česká republika má velkou výhodu, že je umístěna v těsné blízkosti hranic EU, což nabízí množství příležitostí. Jedná se zejména o potencionálně lepší podmínky pro vzájemný obchod s těmito zeměmi. Dále je zde možnost především obyvatelstva žijícího v příhraničních oblastech, aby dojížděli za prací do těchto zemí. Velký význam měla také skutečnost, že Česká republika byla vítaným cílem zahraničních turistů, což s sebou dále neslo možnost lepšího rozvoje podnikání v oblasti cestovního ruchu a služeb, což se samozřejmě také dále promítalo do úrovně zaměstnanosti. V neposlední řadě to byla také blízkost a atraktivita České republiky pro zahraniční investory a firmy.

3 Politika zaměstnanosti České republiky a Slovenské republiky

3.1 Politika zaměstnanosti

Politiku zaměstnanosti lze vymezit jako soubor opatření, kterými jsou spoluutvářeny podmínky pro dynamickou rovnováhu na trhu práce a pro efektivní využití pracovních sil. Je zpravidla výsledkem úsilí státu, zaměstnavatelů, zaměstnanců a odborů. Považuje se za součást hospodářské politiky vlády a má důležité místo při harmonizaci nabídky a poptávky na trhu práce.

Státní správu v oblasti státní politiky zaměstnanosti v České republice i na Slovensku vykonávají Ministerstvo práce a sociálních věcí a úřady práce.

Aktivní politika zaměstnanosti

Aktivní politika zaměstnanosti (APZ) je základním nástrojem pro boj s nezaměstnaností. Jejím prostřednictvím mohou úřady práce pomoci uchazečům o zaměstnání při hledání nové práce. Do APZ patří například rekvalifikace, individuální přístupy k nezaměstnaným, projekty určené nejhůře zaměstnatelným skupinám uchazečů (rodiče po mateřské a rodičovské dovolené, lidé s nedokončeným vzděláním, lidé nad 50 let, lidé se zdravotním postižením, příslušníci národnostních menšin apod.). Prostřednictvím APZ stát podporuje firmy, které zaměstnávají uchazeče z problematických skupin, absolventy nebo vytvářejí pracovní místa v regionech s nejvyšší nezaměstnaností.

Kromě sociálně psychologických efektů má aktivní politika zaměstnanosti také kladné ekonomické dopady na státní rozpočet. Výdaje vynaložené na APZ snižují výdaje na pasivní politiku (především u mladých lidí) a na sociální dávky. V momentě, kdy uchazeč o zaměstnání nastoupí do nové práce, vrací se část prostředků vynaložených na APZ zpět do státního rozpočtu formou odvedených daní z mezd umístěných uchazečů. Zaměstnaný uchazeč také přináší úspory ve výdajích státu za zdravotní pojištění a není nadále závislý na sociálních dávkách. Nová práce znamená i vyšší koupěschopnost těchto lidí, což má další kladný vliv na státní rozpočet.

Pasivní politika zaměstnanosti

Pasivní politika zaměstnanosti se podílí na vytváření sociálně přijatelných podmínek pro občany dočasně nezaměstnané vyplácením podpor v nezaměstnanosti, případně poskytuje možnost dřívějšího odchodu do důchodu.

K výdajům na pasivní formy politiky zaměstnanosti lze počítat hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání formou podpory v nezaměstnanosti, stimulační předčasného odchodu do důchodu, případně stimulační podpory nižší zaměstnanosti žen.

3.2 Politika zaměstnanosti v České republice

Dne 1. října 2004 nabyl účinnosti zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Zákon nově umožňuje například vytváření cílených programů, které povedou ke zvýšení zaměstnanosti především rizikových skupin uchazečů, a to jak na celostátní, tak i na regionální úrovni.

Nástroje, jimiž je realizována APZ, jsou zejména rekvalifikace, investiční pobídky, veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa, překlenovací příspěvek, příspěvek na dopravu zaměstnanců, příspěvek na zapracování, příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program.

Tab. 3: Výdaje na státní politiku zaměstnanosti v ČR

	Celkové výdaje	Aktivní politika zaměstnanosti (v tis. Kč)	tj. %	Pasivní politika zaměstnanosti (v tis. Kč)	tj. %
1993	2 166 077	749 408	34,6	1 416 669	65,4
1994	2 562 588	718 323	28,0	1 844 265	72,0
1995	2 416 637	634 791	26,3	1 781 846	73,7
1996	2 664 493	558 087	21,0	2 106 406	79,0
1997	3 972 035	551 995	13,9	3 420 038	86,1
1998	5 096 712	903 014	17,7	4 193 698	82,3
1999	7 631 216	1 921 750	25,2	5 709 466	74,8
2000	11 200 000	3 406 154	35,7	7 200 000	64,3
2001	10 173 000	4 036 569	42,0	5 900 000	58,0
2002	8 475 180	3 483 250	44,0	4 750 000	56,0
2003	10 115 000	3 382 789	37,7	6 300 000	62,3
2004 ⁱ	12 034 490	4 134 490	34,4	7 900 000	65,6

Pramen: www.mpsv.cz

ⁱ předpokládané výdaje

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že objem prostředků vydaných na aktivní politiku zaměstnanosti až do roku 1997 trvale klesal ve prospěch pasivní politiky zaměstnanosti. Nárůst prostředků na aktivní politiku zaměstnanosti, který byl poprvé zaznamenán v roce 1998, pokračuje s výjimkou roku 2002 až do současnosti. Z toho největší nárůst výdajů na aktivní politiku zaměstnanosti byl zaznamenán v letech 1999 a 2000. Rok 2001 je zajímavý tím, že i přes pokles celkových výdajů na politiku zaměstnanosti v ČR se objem prostředků vydaných na aktivní politiku zaměstnanosti zvýšil (o 273 000 tis. Kč). Znamená to, že se v tomto roce výrazně snížily prostředky plynoucí na pasivní politiku zaměstnanosti. Z toho je patrné, že se vláda ČR snaží v posledních letech navyšovat prostředky vydávané na aktivní politiku zaměstnanosti a tím zlepšit situaci na trhu práce.

3.3 Podpora v nezaměstnanosti v České republice

Nárok na podporu v nezaměstnanosti má uchazeč o zaměstnání, který:

- vykonával v délce alespoň 12 měsíců v rozhodném období zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, které zakládají povinnost odvádět pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti,
- požádal úřad práce, u kterého je veden v evidenci uchazečů o zaměstnání, o poskytnutí podpory v nezaměstnanosti,

- ke dni, k němuž má být podpora v nezaměstnanosti přiznána, není poživitelem starobního důchodu.

Výše podpory se stanoví na základě:

- průměrného čistého měsíčního výdělku, dosaženého v posledním zaměstnání,
- z posledního vyměřovacího základu pro pojistné na důchodové pojištění a na příspěvek na státní politiku zaměstnanosti u osob samostatně výdělečně činných,
- z částky životního minima², platného pro jednotlivce staršího 26 let ke dni vzniku nároku na hmotné zabezpečení.

Maximální výše podpory v nezaměstnanosti činí 2,5 násobek částky životního minima platného pro jednotlivého občana staršího 26 let věku ke dni podání žádosti o podporu v nezaměstnanosti, takže k datu 1. 10. 2004 činí *maximální výše podpory v nezaměstnanosti 10 250 Kč*.

Lidé, kteří pobírají podporu v nezaměstnanosti, mají možnost si přivydělat. A to maximálně do výše poloviny minimální mzdy (v roce 2005 se jedná o 3 350 Kč), maximálně 20 hodin týdně.

Možnost přivydělat si k podpoře v nezaměstnanosti je ve světě zcela běžná věc. Jedná se skutečně jen o přivýdělek, protože s částkou maximálně 3 350 Kč je velmi těžké vyjít. Důležitý je také fakt, že takto si lidé zachovávají určité pracovní návyky a neztratí chuť pracovat. Tím, že své příjmy legalizují, se omezí práce na černo a tato skutečnost se pozitivně promítne i do oblasti daní a pojištění.

3.4 Politika zaměstnanosti ve Slovenské republice

Zákon o službách zaměstnanosti s účinností od 1. 2. 2004 vytváří podmínky a právní rámec pro poskytování příspěvků na následující aktivní opatření na trhu práce:

- vzdělávání pro trh práce uchazeče o zaměstnání,
- vzdělávání a příprava pro trh práce zaměstnance,
- příspěvek na samostatnou výdělečnou činnost,
- příspěvek na zaměstnání znevýhodněných uchazečů o zaměstnání,
- příspěvek na výkon absolventské praxe,
- příspěvek na stěhování za prací,
- příspěvek na činnost pracovního asistenta,
- příspěvek na úhradu nákladů na dopravu zaměstnanců.

Výška příspěvků a délka jejich poskytování na jednotlivé nástroje není ve všech okresech Slovenské republiky stejná, ale je závislá na příslušnosti okresu k typu regionu, z hlediska podílu hrubého domácího produktu na obyvatele na hodnotě HDP na obyvatele Evropské unie v průměru za poslední tři roky. Taktéž je závislá na výšce průměrné míry evidované nezaměstnanosti v daném okrese v porovnání s celoslovenskou průměrnou mírou nezaměstnanosti za předcházející kalendářní rok. Důležitým faktorem pro uplatnění konkrétního nástroje je i délka vedení uchazeče o zaměstnání v evidenci.

² Životní minimum je společensky uznanou minimální hranicí příjmu, pod níž nastává stav hmotné nouze. Do systému státní sociální ochrany bylo zavedeno zákonem č. 463/1991 Sb., o životním minimu, koncem roku 1991. V roce 2004 činí životní minimum v České republice 4 100 Kč, životní minimum ve Slovenské republice v roce 2004 činí 4 580 Sk, tj. 3 481 Kč).

3.5 Podpora v nezaměstnanosti v Slovenské republice

Evidovanému nezaměstnanému vznikne nárok na podporu v nezaměstnanosti, jestliže platil příspěvek na pojištění v nezaměstnanosti nejméně 24 měsíců v posledních třech letech před podáním žádosti o zprostředkování zaměstnání.

Podpora v nezaměstnanosti, se stejně jako v ČR, stanoví v prvních třech měsících ve výši 50 % a po zbývajících dobu 45 % průměrného čistého měsíčního výdělku, kterého uchazeč o zaměstnání dosáhl ve svém posledním zaměstnání. Poskytuje se evidovanému nezaměstnanému v závislosti na celkovém období placení příspěvku na pojištění v nezaměstnanosti. Platil-li uchazeč o zaměstnání příspěvek na pojištění v nezaměstnanosti kratší dobu než 15 let, je poskytována podpora po dobu šesti měsíců. Nad 15 let po dobu devíti měsíců.[8]

V roce 2004 byla *maximální výše podpory* 8 263 Sk na měsíc (tj. 6 280 Kč)³. Průměrná výše podpory činila 4 173 Sk (tj. 3 172 Kč). V průměru měsíčně pobíralo podporu v nezaměstnanosti 95 233 osob, což na celkovém počtu evidovaných nezaměstnaných činí 21,7 %.

Závěr

K podstatným změnám podmínek hospodářského vývoje pro celou Českou republiku došlo počátkem roku 1993, kdy byl vytvořen samostatný český stát s oddělenou ekonomikou a s měnovou odlukou od Slovenské republiky.

V první polovině 90. let činila nezaměstnanost v České republice v průměru 4,3 %. Jedním z vysvětlení tak nízké míry nezaměstnanosti má i skutečnost, že odliv přebytečných osob z průmyslového sektoru zachytil dynamicky se rozvíjející sektor služeb spolu se státní administrativou.

Ve druhé polovině 90. let však v České republice došlo k masivnímu odlivu zahraničních investorů. Hospodářská situace České republiky byla v tomto období charakterizována růstem zadluženosti a snižováním konkurenceschopnosti. Snížení výkonnosti české ekonomiky ve druhé polovině 90. let se začalo stále výrazněji projevovat ve formě kvantitativních i kvalitativních změn na trhu práce. Došlo k plošnému růstu nezaměstnanosti na celém území České republiky. Zároveň rostly diference mezi okresy s nejvyšší a nejnižší mírou nezaměstnanosti vykazovanou úřady práce. V řadě regionů postižených vysokou, zpravidla dvoucifernou mírou nezaměstnanosti rostly její přírůstky rychleji, než činilo průměrné tempo růstu nezaměstnanosti za Českou republiku celkem.[5]

Státní politika zaměstnanosti byla orientována prioritně na řešení vznikající nezaměstnanosti a jejích důsledků a nikoli - jak bylo třeba - na prevenci růstu nebo akceleraci nezaměstnanosti.

Za hlavní výhodu České republiky na trhu práce je považována kvalifikovaná a vzdělaná pracovní síla. Vzhledem k tomu, že se současné trhy práce vyvíjely velmi rychlým tempem a roste složitost práce, je třeba stále zvyšovat kvalifikaci a rozvíjet přizpůsobivost pracovní síly. Na nové požadavky na trhu práce musí reagovat i vzdělávací systém, který musí připravovat na celoživotní zaměstnatelnost.

Hlavní příčinou nezaměstnanosti ve Slovenské republice je pokles dynamiky růstu a následný úpadek slovenského hospodářství. Současná situace na trhu práce je poznamenána nerovnováhou. Ta má frikční charakter jen minimálně, velká část má charakter nepravé cyklické a částečně i strukturální a sezónní nezaměstnanosti. Nízká výkonnost slovenské

³ Přepočteno podle aktuálního kurzu: 1 Sk = 0,76 Kč.

ekonomiky a slabá konkurenceschopnost slovenských výrobků jen rozšiřuje řady nezaměstnaných. Životní úroveň obyvatel Slovenska v průběhu společenské transformace je spojená s mnohými negativními dopady na materiální a duchovní oblasti života jednotlivců. Charakteristickým znakem transformačního procesu je vysoká míra nezaměstnanosti s formováním sociální skupiny dlouhodobě nezaměstnaných. Jen malá část relativně vysokého ekonomického růstu, dosaženého po roce 1993, se transformovala do zvýšení poptávky na trhu práce a tím i do vzniku dodatečné zaměstnanosti.

Vývoj zaměstnanosti ve Slovenské republice je zároveň ovlivněn nedostatečnou vazbou mezi školským systémem a trhem práce, nízkou mobilitou pracovní síly, nízkou tvorbou pracovních míst.

Míra nezaměstnanosti v České republice i na Slovensku je v současné době vysoká zejména u žen, osob s nízkou kvalifikací, u absolventů škol a stále více i u starších pracovníků. Nezaměstnanost osob se základním vzděláním je trvale vysoká a vzrůstá, což je důsledkem rostoucí poptávky po kvalifikované pracovní síle. Podíl osob, které se přemísťují z registru nezaměstnaných do pracovního poměru se v minulých letech snižoval a spolu s poměrně příznivými podmínkami pro předčasný odchod do důchodu to vedlo k tomu, že mnohé osoby, a to zejména osoby se sníženou pracovní schopností, opustily trh práce.

Od roku 2004 jsou zavedeny v České republice i na Slovensku další nové nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, které přispějí k zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti a k prohloubení individuálního přístupu k uchazeči o zaměstnání. Kromě stávajících nástrojů Aktivní politiky zaměstnanosti (rekvalifikace, investiční pobídky, veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa, příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program) je zaveden nově příspěvek na dopravu zaměstnanců, příspěvek na zapracování a překlenovací příspěvek.

Literatura

1. AUTORSKÝ KOLEKTIV REDAKTORŮ HN A EKONOMA A EXTERNÍ SPOLUPRACOVNÍCI. *Ročenka HN 2003*. 1. vyd. Praha, 2003
2. AUTORSKÝ KOLEKTIV REDAKTORŮ HN A EKONOMA A EXTERNÍ SPOLUPRACOVNÍCI. *Ročenka HN 2004*. 1. vyd. Praha, 2004
3. OKÁLI, I. Hospodářský vývoj Slovenska v roku 2002. In *Ekonomický časopis*. č. 3, roč. 51, s. 220-225.
4. PAVLIŠTÍKOVÁ, P. *Komparace nezaměstnanosti v České republice a Slovenské republice: bakalářská práce*. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, 2005. 48 s.
5. SPĚVÁČEK, V. A KOL. *Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty*. 1. vyd. Praha: Linde s. r. o., 2003. 525 str. ISBN 80-86131-32-7
6. ŠVEJNAR, J. *Česká republika a ekonomická transformace ve střední a východní Evropě*. 1. vyd. Praha: Academia, Praha, 1997. 359 str. ISBN 80-200-0568-4
7. www.czso.cz – Český statistický úřad
8. www.employment.gov.sk – Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny S
9. www.mpsv.cz – Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR
10. www.mzv.cz – Ministerstvo zahraničních věcí ČR
11. www.statistics.sk – Slovenský statistický úřad
12. www.upsvar.sk – Ústředí práce, sociálních věcí a rodiny
13. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

Kontaktní adresa:

Ing. Liběna Černohorská, Ph.D.

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav ekonomie

Studentská 84, 532 10 Pardubice

libena.cernohorska@upce.cz tel. 46 603 6452